

Fogyatékkal élők kikapcsolódási lehetőségeinek szakirodalmi áttekintése

Madarász Nikolett

Gazdálkodás és menedzsment szakos hallgató, Óbudai Egyetem, Keleti Károly
Gazdasági Kar

madarasz.nikolett@kgk.uni-obuda.hu

Máté Csilla

Kereskedelem és marketing szakos hallgató, Óbudai Egyetem, Keleti Károly
Gazdasági Kar

mate.csilla@kgk.uni-obuda.hu

Abstract: Napjainkban az esélyegyenlőség hatásai sokkal jobban érezhetőek, mint ezelőtt néhány évvel. Viszont még korántsem adatik meg mindenkinek ugyanaz a bánásmód, hiszen a fogyatékkal élők számára számottevően kevesebb tér jut az érvényesülésre. A munkaerőpiacon már jól látható fejlődés következett be, annak révén, hogy a munkáltatók emberi erőforrásként tekintenek rájuk is. Jelen tanulmány azonban a kikapcsolódás szempontjából közelíti meg a fogyatékkal élők lehetőségeit, és keres választ arra a kérdésre, hogy vajon ugyanannyi alternatíva áll-e rendelkezésükre, mint egy ép embernek.

Kulcsszavak: fogyatékkal élők, akadálymentesítés, szórakozás, kikapcsolódás, lehetőség, fejlesztés

1 Bevezetés

Szórakozás és kikapcsolódás, a két fogalom szinte egybe fonódik, de minden ember számára mást jelent. Azonban életünkben rendkívül fontos szerepet játszik mind egészségünket és mind hatékonyságunkat tekintve. Kikapcsolódás nélkül valószínűleg nehéz lenne állandóan a maximumot nyújtanunk munkánkban és teendőinkben egyaránt. Természetesen mára a szórakoztatásra teljes iparág épült ki, amelynek szereplői igyekeznek a legkülönbözőbb igényekre lehetőségeket nyújtani. De vajon a szórakoztatóipar minden emberszámára ugyanakkora lehetőséget nyújt a kikapcsolódásra? A válasz természetesen nem. A szektor szereplői a nagyobb létszámú és keresletű csoportok számára nyújtanak elsődlegesen szórakozási,

kikapcsolódási lehetőséget a nagyobb profit reményében. A szórakozási vágy nem csak a mikro-, hanem a makro környezetre is hatással van a turizmus révén.

Hazánkban a turizmus egy feltörekvő ágazat, köszönhetően a kiváló természeti és földrajzi adottságoknak és ez okot ad arra, hogy időt és energiát szánjunk annak további fejlesztésére. Viszont nagyobb figyelmet kellene fordítanunk a kisebb csoportok, mint például a fogyatékkal élők igényeinek kielégítésére is, ezzel megteremtve országunkban a belföldi, és külföldről érkező személyek egyenlő esélyeit. Sajnálatos módon, jelenleg Magyarországon jóval kevesebb alternatíva áll rendelkezésre a fogyatékkal élők számára, mint a teljes életet élőkére. Számos ok közül a legszámtalibb talán az, hogy az ép emberek nem gondolnak bele a fogyatékkal élők helyzetébe, mindennapi nehézségeikbe.

A kutatás betekintést nyújt az egészségmegőrzésbe és annak módjaiba, valamint hogy a hazai turizmusban milyen piaci réseket lehetne kiaknázni a fogyatékkal élő személyek támogatása mellett. A kutatás fő célja megvizsgálni a korlátozott személyek szórakozási lehetőségeit, esélyeit, helyzetét, valamint javaslatok révén fejleszteni azokat. Mindezeket annak reményében, hogy a későbbiekben ők is aktívan mozoghassanak, akár egy medencében, akár kint a szabadban anélkül, hogy ez bármilyen ellenérzést keltene bennük.

2 Fogyatékos személyek Magyarországon

Elsősorban fontos tisztáznunk a fogyatékos személyek fogalmát. A 2013. évi LXII. törvény § (1). alapján fogyatékoság alatt, olyan tartós vagy végleges – veleszületett vagy szerzett – érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi vagy pszichoszociális károsodást. Illetve ezek bármilyen halmozódását értjük, amely a környezeti, társadalmi és egyébjelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja.

Egy valamivel hétköznapiabb megfogalmazás szerint: „Valamilyen testi és/vagy pszichés funkció, struktúra működésbeli akadályozottsága/ korlátozottsága miatt tevékenységében, cselekvésében, társadalmi/közösségi részvételében akadályozott (mozgáskorlátozott, látás-, hallás-, beszédsérült, értelmileg akadályozott, érzelmi sérülést mutató személy, autista, szervátültetett) egyén, aki az állapotához igazodó sajátos körülményeket, eszközöket, eljárásokat, segítséget igényel.” (Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, 2015)

3 A fogyatékosággal élő személyek helyzete

Az ENSZ felmérése szerint 650 millió fogyatékkal élő ember él világszerte, ebből Európában 50 millió. Magyarország tekintetében a fogyatékosok száma 2001-ben

577 ezer fő volt, ami a lakosság 5,77%-át teszi ki. Ezen számok az akadálymentes turizmus kínálati szektorra történő vetítésével igen kedvezőtlen eredményeket mutatnak. A fogyatékkal élőknek – legyenek mozgáskorlátozottak, halláskárosultak, látáskárosultak – sajnos csekély lehetőségei vannak hazánkban az utazásra, pihenésre, „nyaralásra”, rehabilitációra. (Kiss, 2016)

A 2011-es népszámlálás során 490 578 személy, a teljes népesség 4,9 százaléka azonosította magát fogyatékossgal élőként. Tartósan betegnek ennél jóval többen tartják magukat: összesen 1 648 413 fő válaszolt igennel erre a kérdésre. (KSH, 2015)

A Központi Statisztikai Hivatalnak a fogyatékkal élők magyarországi helyzetéről készült kiadványa szerint csupán az érintettek négy százaléka részesül támogató szolgáltatásban, míg a napközbeni ellátást nyújtó intézményekben 1,5 százalékuknak jut hely. Az ápoló-gondozó otthonokban még mindig nagy a zsúfoltság, és a férőhelyek földrajzi eloszlása is rossz. (Végh, 2004)

Érdeemes vizsgálni, hogy milyen jogszabályok vonatkoznak a fogyatékkal élőkre, hogy kicsit tisztább képet kapjunk arról, hogy mi is valójában a probléma.

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény az 5. és 18. paragrafusában egyértelműen tisztázza, hogy milyen lehetőségeket és környezetet kell nyújtani a fogyatékos személyek számára:

- 5.§ (1) A fogyatékos személynek joga van a számára akadálymentes, továbbá érzékelhető és biztonságos épített környezetre.
- (2) Az (1) bekezdésben foglalt jog vonatkozik különösen a közlekedéssel és az épített környezettel kapcsolatos tájékoztatói lehetőségekre.
- 18.§ (1) A fogyatékos személy számára lehetővé kell tenni a művelődési, kulturális, sport- és más közösségi célú létesítmények látogatását.

„A jogszabályok a törvény előtti jogegyenlőséget ugyan biztosítják, de nem teremtik meg automatikusan az esélyegyenlőséget. A törvény, amely kimondja, hogy a fogyatékossgal élő embereknek joga van az akadálymentes és biztonságos környezethez, még nem jelenti az akadályok tényleges megszűnését, az Alkotmány és a diszkrimináció tilalmát kimondó törvények pedig nem járnak az előítéleteket, a gondolatokat béklyóba verő, káros sztereotípiák felszámolásával”. (Éder, 2011)

Nagyon kevés vállalat foglalkozik akadálymentesítéssel és még kevesebben veszik igénybe a szolgáltatásaikat, pedig szükség lenne az eszközök, épületek külső és belső részének (rámpa, mosdó, stb.) megfelelő kialakítására, csak sok helyen ezeket a kiadásokat, inkább másra fordítják.

Igencsak meglepő az, hogy annak ellenére, hogy a fogyatékkal élők is adóznak, környezetük töredékét tudják csak kihasználni, nem járhatnak el szórakozni, kikapcsolódni otthonról, mert mindezek szinte lehetetlenek számukra. Igaz, hogy kapnak egy bizonyos szintű adókedvezményt, de valljuk be ez nem teljesen ad kárpótlást számukra. A törvény szerint minden olyan hónapban visszaigényelhető a

jogszabályban meghatározott összeg, amikor a súlyos fogyatékoság akár egyetlen napra is fennáll. Az összeg a minimálbér 5 százalékának felel meg, amelyet az SZJA- bevallásban lehet visszaigényelni minden érintett hónapra vonatkozóan. Természetesen az adóhatóság ellenőrzi a szakorvos vagy a házi orvos által kiállított igazolást. (Jogszabálykereső, 2016)

Nem csupán a mindennapi életük, hanem a tömegközlekedésük is nehézkes. Igaz az, hogy a BKK folyamatosan folytat akadálymentesítést a járművek tekintetében, ahogyan 2010-ben öt darab Renault Master 2,5 dCI típusú, speciálisan e célra átalakított kisbusszal segítette a mozgáskorlátozott utasainak eljutását a város egyik részéből a másikba, azonban ez csak a műszaki részét oldja meg, az emberit nem. Csakhogy egy megtörtént esettel is alá tudjam támasztani, nemrégiben a 99-es buszon egy kerekesszékes ülő hölgy várakozott az egyik ajtónál és a sofőr ahelyett, hogy segített volna neki a feljártól lenyitva felszállni, bezárta az ajtót, mondván, hogy biztos nem erre a buszra vár, és továbbhajtott. És ez csak egy a sok eset közül. Az emberekben elég nagyfokú az egocentrikusság és inkább foglalkoznak a saját jólétükkel, minthogy társaikat segítsék.

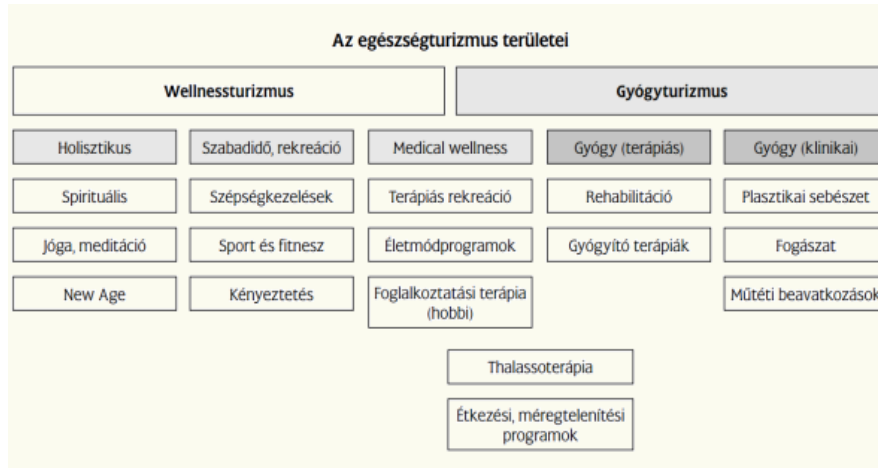
4 Egészségmegőrzés, mint szórakozás

Mint ahogyan azt nem nehéz észrevenni, hiszen látjuk a mindennapjainkban, a világ rohan körülöttünk. Nincs időnk egymásra, magunkra és legfőképpen egyézségünk megőrzésre, pedig mindezek kiemelten fontosak a testi, lelki és szellemi egyensúly fenntartásában is. Éppen ezek miatt egyre fontosabbak lesznek az olyan programok, ahol az emberek el tudják engedni a bennük felgyülemlett feszültséget, és ki tudják pihenni fáradalmaikat. Gyakran választják például ilyen tevékenységként, a gyógyfürdőkben való kikapcsolódást, a rekreációt, a prevenciót vagy csak éppen a stressz megfelelő levezetését.

Az egészségturizmus meghatározása a szakirodalmakban nem egységes, mivel számos területre koncentrálhat az egészségen belül.

Az egészségturizmus a gyógy- és wellnessturizmust átfogó fogalom, a turizmusnak azon területét jelenti, ahol a turista utazásának fő motivációja az egészségi állapotának javítása és / vagy megőrzése, tehát a gyógyulás és / vagy a megelőzés, és ennek megfelelően a célterületen tartózkodása alatt igénybe is vesz egészségturisztikai szolgáltatás(okat). (Önkormányzati Minisztérium, 2007)

Ezen belül a gyógyturizmus a gyógyüdülőhelyeken vagy gyógyászati létesítményekben való - meghatározott minimális idejű tartózkodás, mely orvosi gyógymódok alkalmazásához kötött. Központi szerep jut valamilyen természetes gyógytényezőnek. (Magyar Egészségturizmus Marketing Egyesület, N/A)

1. ábra

Az egészségturizmus területei

Forrás: Smith, Puczko, 2010

A gyógyturizmus célcsoportjába tartoznak a krónikus betegségekkel szenvedők vagy éppen, akik fájdalmaikat enyhíteni szeretnék, és ezért utaztak az adott intézménybe. A gyógy szolgáltatások igénybevétele általában orvosi rendelvényre, egészségbiztosító által zajlik, azonban egyre jobban jellemző a saját finanszírozás is. (Goschler, 2015)

A gyógyturizmus tovább bontható terápiás és klinikai gyógyturizmusra. A terápiás gyógyturizmus fő jellemzője, hogy valamilyen természeti tényezőre épül. Legyen az például gyógyvíz, termálvíz, gyógy barlang, vagy éppen iszap. A klinikai turizmus legfőbb jellemzője, hogy a beteg a saját döntéséből adódóan valamilyen egészségügyi beavatkozáson esik át. Ebbe a csoportba a hagyományos orvosi kezelések tartoznak elsősorban, de ahogy a világ változik - fejlődik, kiegészülhetnek terápiás és alternatív módszerekkel. (Bakucz et al., 2016)

A wellness turizmus célcsoportjába azok az emberek tartoznak, akiknek fő motivációja a kikapcsolódás, a feltöltődés, kényeztetés és egészségmegőrzés. A wellness tulajdonképpen egy testi-lelki feltöltődést jelent az emberek számára, akik igénybe veszik.

Tehát, a kettő közti legszembevetőbb különbség a betegség kezelése és a betegség megelőzése.

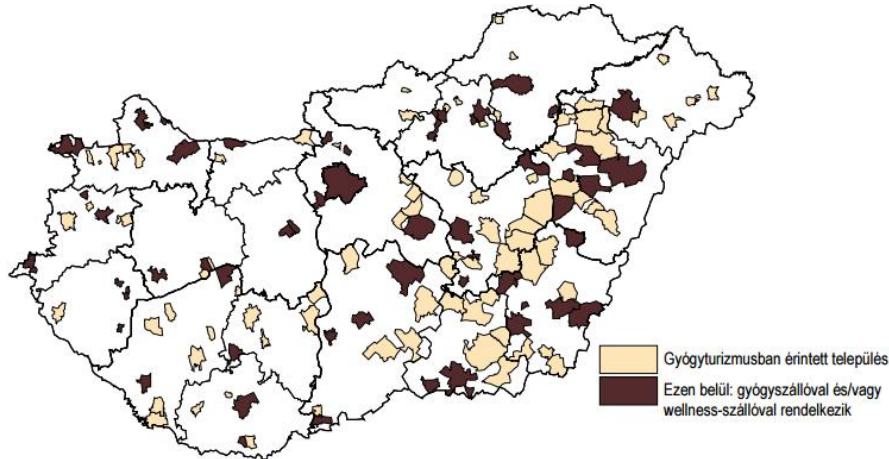
5 Magyarországi gyógyturizmus

A magyarországi gyógyturizmus versenyképessége jelentősnek számít nemzetközi szinten is. Mind a külföldi, mind a belföldi turisták egyre növekvő számban választják a különböző egészségügyi szolgáltatásokat, komplex csomagokat, köszönhetően azok elfogadható árának és a jó minőségüknek. Többek között a kereslet emelkedését az előregedő társadalomban megnövekedett idős emberek száma okozza.

A kereslet bővülése együtt jár a kínálat bővülésével, ezért is volt az elmúlt néhány évben nagyszámú beruházás, fejlesztés a turizmus területén. Ezen fejlesztések növelik hazánk versenyképességét, a belföldi és külföldi látogatószámot, a vendégéjszakák számát. A 2012-es évi adatokból is látszik, hogy fontos a külföldről érkezők igényeit is figyelembe venni, hiszen ebben az évben a gyógyturizmusban érintett kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 59%-át külföldi vendégek tették ki. (KSH, 2013)

Azonban, hogy az ország versenyképes tudjon maradnia turizmus területén, ahhoz az kell, hogy a folyamatosan jelentkező kihívásoknak meg tudjunk felelni. Továbbá a versenyképesség fenntartásához hozzájárul a desztinációk folyamatos versenye is.

A desztinációk versenyelőnyhöz jutása sokban függ a szolgáltatás minőségétől és milyenségétől. Hogyha a szórakoztató központok a fogyasztókkal élőknek megfelelően alakítják ki valamely szolgáltatást nyújtó intézményüket, azáltal egy teljesen új célközönségre tehetnek szert, melynek bizalmát elnyerve igencsak hamar érezhetőek a befektetés pozitív hatásai. Ezek a hatások jelenthetnek mind pénzügyi, mind tulajdonságbeli pluszt is, hiszen azáltal, hogy máshogy viszonyulnak a társadalom kisebb rétegéhez, ezzel kitűnnek a tömegből, és egyfajta egyediségre tesznek szert, mely igen vonzó lehet az emberek számára.

2. ábra

A gyógyturizmus által érintett települések Magyarországon

Forrás: KSH, 2013

2012-ben 137 gyógyturizmusban érintett település volt Magyarországon. Földrajzi elhelyezkedésük elég különböző, minden megyében megtalálhatóak, legtöbbször azonban a Tiszától keletre fekvő területeken helyezkedik el, főleg Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Békés, valamint Bács-Kiskun megyében, együttes számuk 49 volt. Kiemelkedő szerepüket jelzi, hogy a vendégéjszakák száma alapján a magyarországi turizmus döntő része e településekhez kötődik. (KSH, 2013)

Mivel Magyarország gyógyfürdő paradicsom, ezért ebben az esetben nemcsak a belföldi fogyatékosokkal élőkre kell gondolni, hanem a külföldiekre is. Azonban a wellness és gyógyfürdőkön kívül egyéb szórakoztató tevékenység is potenciális látogatásra tenne szert, mint például:

- akadálymentesített szórakozóhelyek, bárók,
- akadálymentesített mozi, színház,
- könnyed, rövid csoportos túraprogramok,
- kiállítások, múzeumok,
- városnéző programok.

Valószínű, hogy fogyatékkal élő vendégek sokkal hűségesebbek egy átlagosnál, ugyanis amit egyszer kipróbáltak és bevált, akkor hosszabb ideig időznek ott, többször visszatérnek és akár több pénzt is hagynak az adott turisztikai szolgáltatónál.

Ezt alátámasztva a Motiváció Alapítvány a fogyatékos emberek utazási szokásairól készített felméréséből az tűnt ki, hogy a célcsoport leginkább a csalódástól való félelem miatt nem utazik, pedig az aktívabb és tehetősebb nyugat-európai fogyatékos emberek is érdekeltek lennének Magyarország iránt, de nem mernek eljönni, mert nincsenek megbízható információik a körülményekről. Ezen félelmek eltörléséből adódóan a szórakoztató intézmények, egy stabil, állandó látogató csoportot tudhatnának magukénak, mivel a fogyatékkal élők az átlagosnál négyszer hosszabb időt töltenek egy-egy desztinációban. (Wagner, 2010)

6 Fogyatékos fogadókészség

Hazánkban nemrég még csak alakulóban volt, hogy a turisztikai szolgáltatók potenciális vevőként tekintenek a valamilyen fogyatékosággal élő emberekre. Először, mint bármely másban is, bizalmat kell kiépíteni. Megfelelő piackutatás és egyéb felmérések után bizonyosan, észérvekkel meggyőzhető egy-egy vállalkozó gyógyfürdő, sportlétesítmény esetleg szórakozóhely, hogy komoly összegeket fektessenek be akadálymentesítésbe, vagy ha már van, akkor annak bővítésére, fejlesztésére. Azonban itt kijelenthetjük, hogy nem csak az épületek fejlesztéséről van szó, hanem el kell érni, hogy a fogyatékkal élők is mindenféle rossz - negatív érzés nélkül kimozduljanak, úgy mond „aktivizálják” magukat. Ehhez sajnos kell az is, hogy az emberek mentalitása is változzon.

Egy szembevetendő példával élve, 2015 októberében a Fehér Paradicsom Klub kezdeményezésének első lépéseként megrendezett „Az éjszaka mindenkié!” rendezvény célja egy minden szempontból integrált szórakozóhely létrehozása volt a G3 klubban. Mint azt említettem a fogyatékosággal élők számára komoly problémát jelent az akadálymentesített mosdó hiánya, és emellett a villogó fények, az L alakú asztalok is. Ezeket szerették volna kiküszöbölni vagy legalábbis elindulni ezen az úton, hiszen az olyan hétköznapi dolgok is számos kihívás elé állítják őket, mint például a szórakozás.

Az első nehézséget mindjárt az odajutás jelenti: kerekesszékesként már az éjszakai tömegközlekedés is problémás, és a fogyatékosággal élőknek segítők is sokkal nehezebb találniuk az éjszakában.

"A legtöbb elérhető szórakozási lehetőség mind a helyszínt, mind pedig a megszólított közönséget tekintve szegregált. Nincs olyan színtér, ahol a másság természetes módon van jelen. Pedig mintegy 68 ezer fogyatékosággal élő fiatal van, és többségük örömmel részt venne az éjszakai életben" – mondja Gyulavári Ágnes, a Fehér Paradicsom Klub egyik vezetője. A klubban az alapítók szándéka szerint a fogyatékosággal élők és épek megkülönböztetés nélkül érezhetik jól magukat. (Origo, 2015)

Mint láthatjuk, az igény megvan a szórakozás területén a fogyatékosokkal élőkről és némely intézmény már tett erőfeszítéseket a kereslet kielégítése érdekében, és ezen az úton járva remélhetőleg az évek múltán Magyarország egyaránt ad megbízható és kiemelkedő szórakozási lehetőséget a külföldi és belföldi fogyatékosokkal élőknek.

Összegzés

A tanulmány bemutatja a fogyatékosokkal élők helyzetét Magyarországon, a rájuk vonatkozó jogszabályokat és szórakozási lehetőségeiket. Foglalkozik az egészségmegőrzéssel a wellness és gyógyfürdők területén. Valamint fejlesztési javaslatokat ad a turizmusban és a szórakoztató iparban működő intézmények fogyatékosokkal élők befogadó képességének javítására, és ennek segítségével felfedi a még kihasználatlan üzleti lehetőségeket.

Érezhető, hogy Magyarországon még számos területen szükséges a fejlesztés és előrelépés. Azonban felismerni a problémát már fél siker, ezen problémák alapján lehetséges definiálni azokat az eszközöket, amelyek segítségével több és jobb lehetőséget nyújthatunk a fogyatékosokkal élők számára.

Felhasznált irodalom:

- [1] Bakucz, Márta, et al., 2016: "Fürdőtelepülések versenyképességi vizsgálata néhány magyar és közép-európai régióban."
- [2] BKV, 2010: Mozgáskorlátozott utasaink figyelmébe, https://www.bkv.hu/hu/hu/tarsadalmi_felelossegvallalas/mozgaskorlatozott_utasaink_figyelmebe (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [3] Éder, (2011): A fogyatékosok megítélése a társadalomban, <http://www.bnaibrith.hu/2011/07/12/er-katalin-a-fogyatsok-megl-a-tadalomban/> (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [4] Fszk.hu (2013): Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft., <http://fszk.hu/hir/2013-evi-lxii-torveny-a-fogyatekos-szemelyek-jogairol-es-eselyegyenloseguk-biztositasarol-szolo-1998-evi-xxvi-torveny-modositasarol/> (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [5] Goschler, (2015): Ayurvéda az utazási irodák kínálatában, <http://dolgozattar.repositorium.bgf.hu/4514/1/Goschler%20Bianka%20%C3%89va%20z%C3%A1r%C3%B3dolgozat.pdf> (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [6] Jogszabálykereső, 2016: Adókedvezmény fogyatékosokkal élőknek 2017 <http://www.jogszabalykereso.hu/cikkek/2014/12/30/adokedvezmeny-fogyatekkal-eloknek> (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)

- [7] Juhász Gyula Pedagógusképző Kar (2015): A fogyatékos fogalma, http://www.jgypk.u-szeged.hu/tamop15e/tananyag_html/Rekreacio_III/ii22_a_fogyatkossg_fogalma.html (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [8] Kiss Nikoletta (2016): Az akadálymentesítés gyakorlata a Tamásiban megvalósuló Ability projekt példáján, <http://otdt.hu/site/resume/12791> (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [9] KSH, Népszámlálás (2015): A fogyatékosokkal élők helyzete és szociális ellátásuk, http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_17_2011.pdf (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [10] KSH, (2013): A gyógyturizmusban érintett települések Magyarországon, <http://itthon.hu/documents/28123/4083489/Gy%C3%B3gyturizmus/2aa428a7-1354-4b89-b8f8-e2d550379e07> (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [11] Magyar Egészségturizmus Marketing Egyesület, N/A: Gyógyturizmus, <http://www.meme.hu/index.php/hu/hazank-egeszsegturizmus/gyogyturizmus.html> (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [12] Origo, (2015): A fogyatékosokkal élők is bulizni szeretnének, <http://www.origo.hu/kultura/fesztival/20151015-fogyatekossaggal-elok-buli-akadalymentes-szorakozohelyek.html> (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [13] Önkormányzati Minisztérium (ÖM) (2007) Országos Egészségturisztikai Fejlesztési Stratégia, Aquaprofit Rt., Budapest: Egészségturizmus felépítése, wellness turizmus helye, http://itthon.hu/documents/28123/7654442/wellness_turizmus_final_20140204.pdf/e8daeead-85e0-4692-9e08-878fcd16cedc (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [14] SMITH, M. – PUCZKÓ, L., 2010 in Sziva, N/A: Egészségturizmus: gyógyászat, wellness, holisztika, Akadémiai Kiadó, 2010
- [15] Végh, (2004): A segítséggel élők turisztikai lehetőségei Magyarországon, http://itthon.hu/site/upload/mtrt/Turizmus_Bulletin/bulletin200404/vegh_zsolt.pdf (Utolsó letöltés: 2017.04.22.)
- [16] Wagner, (2010): Fogyatékos fogadókézség, <https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/fogyatekos-fogadokeszseg-1092077> (Utoljára letöltve: 2017.04.22.)